

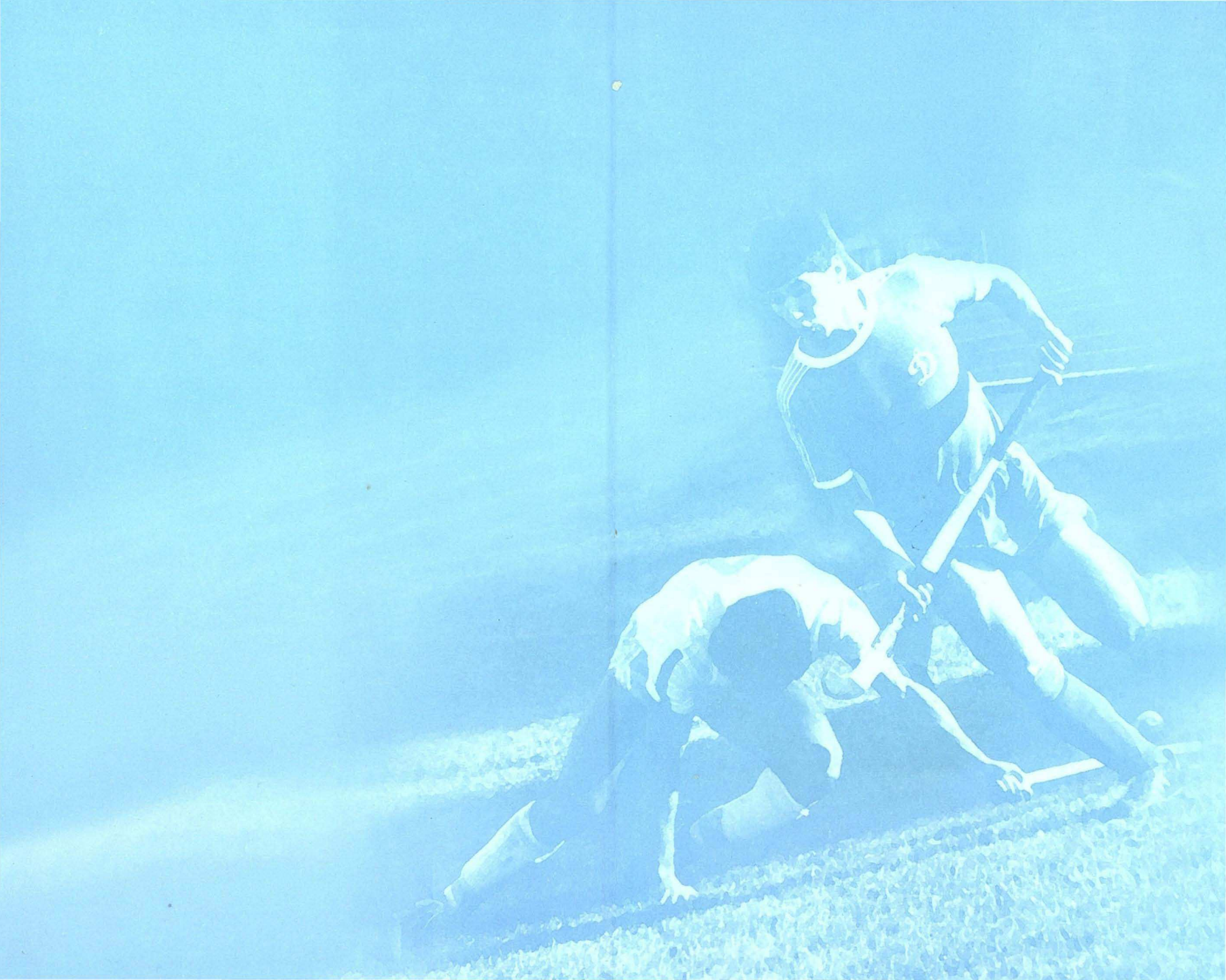
1 2008
794к

СПОРТ
САҢЛАҚТАРЫ

Қыдырбек
РЫСБЕКҰЛЫ

БЕРІКҚАЗЫ

**СПОРТ
САҢЛАҚТАРЫ**

**Қыдырбек
РЫСБЕКҰЛЫ**

БЕРІҚҚАЗЫ

“Ер-Дәулет”
Астана
2007

ББК 75. 579

Р 94

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
МӘДЕНИЕТ ЖӘНЕ АҚПАРАТ МИНИСТРЛІГІ**

**АҚПАРАТ ЖӘНЕ МҰРАҒАТ КОМИТЕТІНІҢ
БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША ШЫҒАРЫЛДЫ**

Қыдырбек
РЫСБЕКҰЛЫ

БЕРІКҚАЗЫ

Қыдырбек Рысбекұлы

Берікқазы. Қазақ-орыс тілінде. Ауд. /Т. Әсемқұлов

Р 94

– Астана: Ер-Дәулет, 2007. - 312 бет + 8 бет жапсырма.

ISBN 9965-32-476-X

Бұл кітапта көгалдағы хоккейден КСРО-ның алты, Малайзияның екі дүркін чемпионы, Кеңес одағы және малай чемпионаттарының үздік мергені, кезіндегі КСРО құрамасының белді шабуылшысы Берікқазы Сексенбаевтың бейнеті мен зейнеті қат-қабат жеңіс жолы, даңқты спортшының жанкүйер көзінен таса сәттері арқау болған.

Кітап қалың оқырманға арналған.

4201000000

Р-----хабарландырылған, 2007

00(05)-07

ББК 75. 579

ISBN 9965-32-476-X

© Рысбекұлы Қ. 2007

© “Ер-Дәулет”, 2007

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ АКАДЕМИЯЛЫҚ КІТАПХАНАСЫ

№ 00163264

Берікқазы Сексенбаев

*Көгалдағы хоккейден
КСРО-ның 6 дүркін чемпионы,
КСРО чемпионаттарының 2 мәрте
үздік мергені,
Малайзияның 2 дүркін чемпионы,
Малайзия чемпионаттарының 5 мәрте
үздік мергені,
Малайзия чемпионаттарының 5 дүркін
үздік ойыншысы,
“Азия жұлдыздары” құрамасының мүшесі,
Көгалдағы хоккейден Олимпиада ойындарына
қатысқан тұңғыш қазақ спортшысы,
КСРО құрамасы сапында әлем және Еуропа
чемпионаттарында,
Әлем кубогі бәсекелерінде
бақ сынады.
Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген
спорт шебері.*

ОЛИМПИАДАНЫҢ ҚОЛМЕРГЕН ҚАЗАҒЫ

Барселонаның ми қайнатар ыстығы адамды еріксіз көлеңкеге сүйрейді. Көлеңке жердің өзінде өкпең қысылып, тынысың тарылып, қара терге түсесің. Желдеткішті қоспасаң, қонақ үй де қапырық.

Вагондар ерсілі-қарсылы жүйткіп жатқан жер асты станциясына түскенде ғана жан сарайың ашылып, кеудені керіп, тыныстап қаласың.

Көгалдағы хоккей додасы өтіп жатқан «Террасе» стадионы Барселонаның орталығынан едәуір қашықта. Метродан трамвайға ауысып мініп, «Террасеге» жетсек, жігіттер су себілген жасыл алаңда ойқастап жүр.

«Спорт» газетінің сардар фототілшісі Дендербай Егізов, «Егеменді Қазақстанның» (қазір «Егемен Қазақстан» - Қ.Р.) спорт шолушысы Ермұрат Бәпи үшеуміз журналистерге арналған орынға жайғасқанша ойын басталып кетті.

КСРО-ның іргесі сөгіліп, Тәуелсіз мемлекеттер достастығы (ТМД) деген атпен келген құраманың бүгінгі қарсыласы – Голландия хоккейшілері.

Стадион толы жанкүйер екі құрама беттескен сәтте гу ете қалды. Жігіттер тобықтан су кешіп жүр. Алаңға су сеппесең, шақырайған күн астында сайысқа түсу өте ауыр. Жанұшыра жүгірген әр ойыншының өкшесінен су шашырап бара жатады. Доптаяқтың имек басынан шырқырай ұшқан доптың бауырынан да су сорғалайды. Біздің көзіміз үйренбеген көрініс.

Екі жақтың сайдың тасындай іріктелген ойыншылары шүү дегеннен тізгінді қолға алуға күш

салды. Голландиялықтардың ойынға әбден сайланып шыққаны көрініп тұр. Он бір ойыншы бір адамның он бір мүшесі тәрізді. Алаң шетіндегі бас бапкер – он екінші мүше – негізгі нұсқау, негізгі жүйе соның қолында. Еуропаның бір пұшпағында коньс тепкен елі қандай ұйымшыл, қандай берекелі болса, алаңдағы ауызбірлік, бірін-бірі қабақтан ұққан сезімталдық, тамырын тереңнен тартқан тактика, шашаусыз қимыл-қозғалыс, бәрі-бәрі бұл құраманың алысқа сілтейтінін аңғартады. Олимпиаданың шырқау шыңына қол созуға бақ пен бап бірдей керек. Голландия құрамасының бабы келісіп тұр екен. Бағы жанса, небір мықтыға азу басуға шамасы жететін тәрізді.

Кешегі Кеңес құрамасын бүгін тану қиын. Мұхиттың таудай толқындары бағытынан жаңылдырып, қайраңға шөккен алып кеменің кебін киген Кеңес одағының тағдырын алаңдағы құрамасы айтқызбай-ақ танытып тұр. Бұрынғы кеуде, бұрынғы екпін жоқ. Голландия – жарауы келіскен тұлпар, ТМД – аяғына жем түскен жүйрік. Ойын бел ала бастаған тұста Голландияның жеңетініне күмән қалмады.

ТМД-ның бір ғана ойыншысы екі иығын жұлып жеп, шабуыл мен қорғаныстың бұйдасын тең ұстап жүр. Қараторы жігіттің бидайықтың көл жайқаған жалғызындай қимылы жанымызды жадыратып отыр. Өзіміздің Берікқазы. Добы қақпаға түспесе де аяқ тастасы бөлек. Жұдырықтай допты алдына салып қуғанда айызың қанады. Дене бітімінің өзі ұзақ сонар шабысқа сұранып тұр. Төртпақ деуге келе қоймайды, дембелше, кеудесі көріктей. Аяқ-қолы балғадай. Ішкі тегеурін мен сыртқы бітім үйлесім тапқан нағыз қазақ! Шіркін-ай, ТМД құрамасы дәл Берікқазы тәрізді он бір ойыншыдан жасақталса, осы Олимпиаданың «алтынын» шаппай алар еді-ау. Әне, қараңыз, бір Берікқазының өзі голландықтардың қорғаныс шебін

бой-бой қылып сөгіп тастады. Бірақ қазақ жігітінің доптаяғынан шырқырай ұшқан жұмыр доп қақпадан сәл қиыс кетті. Стадион толы жанкүйер біздің бауырымызға қошемет көрсетіп, қол соғып жатыр. Біз Берікқазы қақпаны нысанаға алған сәтте орнымыздан тұрып кеткенбіз.

Сексенбаевтың үзеңгілестеріне қапа екенін аңғару қиын емес. Командаластарының басым көпшілігі сар желістен аспайды. Олимпиадаға емес, оқу-жаттығу жиынына келген тәрізді. Сырттай қадағалап отырып намысың келеді. Берікқазының жерлесі Игорь Юльчиев те жанын салып жүр. Сос Айрапетян, Сергей Плешаков, Юрий Сафонов секілді жігіттер тым сылбыр. Состың тізесінің жарақаты бар. Әйтпесе, қызуқанды Айрапетян аянбас еді. Алматылық Игорь Атанов пен минскілік Виталий Холоповтың жоқтығынан құраманың жартылай қорғаныс шебі мен шабуылы осал соғып тұр.

Атанов аяқтан қалды. Холопов бас бапкер Михаил Осинцевпен ілігісіп, соның салдарынан құрамадан шеттетілді.

Токсан бірінші жылғы Еуропа чемпионатында Атанов – Айрапетян – Холоповтар кәрі құрылықтың небір азулы командаларының құтын қашырып еді. Сол жолы қола медаль үшін айқаста КСРО құрамасы Англиямен итжығыс түсіп, пенальти ұруда 4:5 есебімен сәтсіздікке ұшыраған болатын. Іріктеу ойындарында үш доп соққан Берікқазы пенальтиде қапы қалып, жігіттердің алдында жер шұқып отырып қалған. Сол жолы Владимир Кашкар мен Сергей Шатковский де допты торға түсіре алмай сан соққан еді. Ал бүгін кешегі КСРО, бүгінгі ТМД құрамасын тану қиын. Бас бапкер Михаил Осинцев шарасыздықтан алаң шетінде теңселіп жүр. Түрі өрт сөндіргендей.

Ақыры, не керек, Голландия хоккейшілері ТМД құрамасын 5:2 есебімен тізе бүктірді. Жер көлемі

Қазақстанның бір облысындай ғана Голландия жер шарының алтыдан бір бөлігін бауырына басқан кешегі Кеңес одағын тас-талқан қылып жеңді. Батысында мұхитқа бетін төсеген шағын елдің ұйымшыл, шамдағай жігіттері төреші ыскырық шалған сәтте қуаныштарын жасыра алмай шаттанды дейсің. ТМД құрамасы мойнынан су кетіп, шашыраған тарыдай алаң шетіне беттеді. Берікқазының өңі күренітіп кеткен. Тұла бойын тер жуған бауырымызды кезек-кезек құшағымызға қыстық. Маңдайынан сүйдік. Мұндайда не айтарыңды білмейсің. Үлкеніміз Дендербай Егізов: «Сенен артық ойнаған жан болған жоқ», – деп сәл шегіне бере фотоаппаратын шыртыртып еткізді. Ермұрат: «Басы қатты болса, аяғы тәтті болады», – деп зорлана жымиды. Берікқазы төмен караған күйі басын изеді.

Берікқазы құраманың соңынан жуынуға бет алды. Біз стадионның көлеңке тұсында хоккейші бауырымызды күтіп отырмыз.

– Берікқазыны дәл мұндай мықты ойыншы деп ойламаған едім, – деп Ермұрат ағынан жарылды.

– Қатарынан екі жыл Кеңес одағының бас мергені болу нағыз жігіттің ғана қолынан келеді, – деп, Дендербай ағамыз екі иығын кезек қосып қойды. – Беріктің талай ойынын көрдім. Бүгінгі шабысы бөлек. Біз көлеңкеде әзер отырмыз. Ол болса, шыжыған күннің астында талмай шабады. Нағыз бабында екен.

– Бауырымыздың басқалардан озық ойнағаны қандай ғажап, – деп мен де әңгімеге араластым. – Қорғаныста Марат Жексенбеков болғанда біздің қақпаға бес доп түспес еді.

– Дұрыс айтасың. – Дендербай аға тамағын кенеп қойды. – Марат доптаяғын сол жағына ұстап алып жүргенде небір мерген шабуылшың білгенінен жаңылады. Мараттай қорғаушы бүкіл әлемде кемдекем. Осинцевтер бағын байлады ғой.

– Александр Мясников пен Олег Загороднев ауырып қалмағанда Голландияны жеңуге болар ма еді? – деп Ермұрат біз күтпеген сауалды көлденең тартты.

– Кім біледі? – Дендербай аға сұраулы жүзбен қарады.

– ТМД құрамасынан бақ тайған тәрізді. Қырық рудан құралған құрама. Ауызбірлік жоқ.

Ермұрат үндеген жоқ. Темекісін құшырлана сорып, ойға шомды.

Берікқазы жігіттердің алды болып сыртқа шықты. Төртеуіміз Олимпиада қалашығына баратын автобуска міндік. Әлгінде жасыл алаңда жай оғындай жарқылдаған жігіт сөмкесін тізесіне қойып, шалқайыңқырап отырды. Әбден шаршағаны жүзінен білініп тұр.

– Қорғаныста Марат ағамдай бір адам болғанда...

– Берікқазының бұл сөзінен есеміз кеткен ойынның әсерінен арыла алмай келе жатқанын айқын ұқтық.

– Мен де доп соға алмадым.

Кейінгі жылдары алаңнан құр кетпеуге дағдыланған бауырымыздың жан дүниесі алай-түлей. Біздің де жетісіп келе жатқанымыз шамалы.

– Сендер жуынуға кеткенде Маратты ауызға алып едік. Ойымыз бір жерден шықты, – деп Дендербай аға әңгіме арнасын Жексенбековке бұрды.

– Егер көгалдағы хоккей туралы бірдеңе білетінім рас болса, осы Олимпиадаға Марат секілді мықтылар ғана келуі керек еді, – деп Берікқазы ойын нығарлай түсті.

Сексенбаевтың бүкпесіз айтқан мына сөзі тұла бойымды шым-шым еткізді.

Қайран, Марат! Олимпиада дуына түспесең де тү-ү-у Еуропаның бір қиырындағы бауырларыңның аузында жүрсін. Сенің доптаяқтың қайқы басын төмен қаратып, сол жағыңа ұстайтының талайлар үшін таң

нәрсе. Көгалдағы хоккейдің есеп-шотын қағатындар дүние жүзінде доптаяқты солақай ұстайтын екі ойыншы бар, бірі – Марат, екіншісі – пәкістандық хоккейші деседі... Солай болса, солай шығар. Кеңес одағында көгалдағы хоккей тұсау кескен жетпісінші жылдардың басынан бері сенен басқа солақай хоккейшіні көрген емеспіз.

– Марат ағаға шетелдік ойыншылар қызыға қарайды. – Берікқазының езуіне әдемі күлкі үйірілді. – Голландия, Испания, Үндістан жанкүйерлері талай рет ортаға алып, солақайлығын қызықтағанын көзім көрді. Марат – нағыз хоккей үшін туған адам. Жексенбеков қорғаныста тұрғанда арқамызды тауға тірегендей сезінеміз. Сезімтал, батыл, төзімді, қысқасы, жер шарының ең үздік он қорғаушысын сапқа қойсаңыз, солардың маңдай алдында тұрады менің Марат ағам. – Төртеуіміздің де кеудемізді мақтаныш кернеп, автобус ішінде Алматының майда қоңыр желі ескендей, бір көтеріліп қалдық.

Автобустағы өзге ойыншылар төрт қазақтың не деп шүйіркелесіп отырғанынан бейхабар. Алдыңғы қатардағы Михаил Осинцевтің қабағы қатулы. Кей жігітке бүгінгі сәтсіздік әсер етпеген тәрізді.

Автобустың арт жағында аяқты айқастырып тастап, сағыз шайнап отырған үш ойыншы сәтсіз сыннан емес, ұлан-асыр тойдан қайтқан құдалар тәрізді. Бұлардың орнында Марат болса, намыс буып, жанарымен жер шұқып отырар еді.

Шіркін, Марат! Өзіне қарсы салған шабуылшыны алдаусыратып, солға қарай ойыса береді. Шабуылшы доптаяғын сол жағына ұстаған қорғаушының оң жағынан зу ете қалуға әрекеттенеді. Бірақ қасқағымда доптаяғын оң қолына ауыстыра қойған Марат жұдырықтай допты іліп түседі. Көп қорғаушы шабуылшының добын қағып жіберуге әрекет

қылса, Марат Жексенбеков допты тартып алып, карсы шабуылға көшеді. Тек Кеңес одағының азулы шабуылшылары ғана емес, Еуропа мен Азияның аузымен құс тістеген мықтылары Жексенбековтің «қақпанына» талай рет түсті.

Иә, бүгінгі ойында Мараттың орны ойсырап тұрды...

Берікқазы ой құшағына берілген тәрізді. Назарын сыртқа тігіп, үнсіз отыр. Автобустары – нағыз су төгілмес жорға. Бір қақпайды. Ес білгеннен Кеңес одағының жайсыздау көлігіне үйренген қазақ үшін таңсықтау. Таңырқаудан аулақпыз. Капиталистік дүниенің топырағын алғаш басқан Ермұрат екеуіміз көз жетер жерді ақырындап шолып келеміз. Олимпиада бояуына барынша малынған Барселона ерекше құлпырып тұр. Ескі мен жаңа үндестік тапқан тарихи қала ішіне сан ғасырдың сырын бүгіп жатқаны анық. Атақты жиһангер Христофор Колумбтың отаны дәл қазір қатпар-қатпар тарихынан гөрі жұмыр жердің назарын өзіне аударған Олимпиадамен асқақ.

1992, яғни, мешін жылғы XXV жазғы Олимпиада ойындары – Испания тарихы үшін осы ғасырдағы қайталанбас оқиға.

Осы ұлы лектің бел ортасында жүрген Берікқазы үшін де бұл Олимпиаданың орны бөлек. Қазақ қазақ болғалы көгалдағы хоккейден Олимпиада дуына тұңғыш түсіп отырған Берікқазы Сексенбаев екен! Біле білгенге бұл да бақыт. Ғасырлар бойы басынан бұлт арылмаған қазақ жұртының Олимпиада көшіне қосқан хоккейшілерінің серкесі болу Берікқазының маңдайына жазылыпты.

1980 жылы Мәскеу олимпиадасының қола жүлдегері атанған кеңес құрамасының сапында Саян Шаймерденов болуға тиіс еді. Дәл Олимпиада қарсаңында кеңес құрамасының бас бапкері Эдуард

Айрих төсек тартып жатып қалып, мәскеулік мысыктілеу жаттықтырушылар алып державаның сан додасында олжа салған ақберен хоккейші Саян Шаймерденовке көпе-көрнеу қиянат жасады. Саян Кеңес құрамасынан шеберлігінің кемдігінен, ойынының осалдығынан емес, қазақ болып туғаны үшін шеттетілді. Сондағы бас бапкер осы Михаил Осинцев болатын.

1988 жылғы Сеул олимпиадасы қарсаңында Серік Қалымбаев нағыз бабында еді. Кеңес құрамасының барлық жиынында ерекше көзге түскен қазақ хоккейшісі Мәскеудегі ең шешуші іріктеуде тізімге ілікпеді. Серіктің сондағы күйінгені Берікқазының көз алдында. Сексенбаев та үміткерлердің қатарында тер төккен еді. Бірақ Сеулге баратынына сенімі аз еді...

Барселона олимпиадасы таяған сайын Берікқазы Саян мен Серік ағалары басынан кешкен жағдайды қайта-қайта ой елегінен өткізді. Жүрек кобалжулы. Көңілді қауіп меңдеді. Барселонаны бетке ұстаған ұшақ табалдырығынан ішке аттаған сәтте тұла бойын суық тер жауып кетті.

... Енді, міне, соның бәрі елес тәрізді. Осынша зарығып, таусылып жеткен Олимпиаданың алғашқы бәсекесінде сүрінген қандай өкінішті. Іші удай ашиды.

* * *

Иә, Олимпиада дуына түсу – Берікқазының бала күннен арманы. Мәскеу олимпиадасы жер жаһанды дүркіреткен тұста ол он үштегі ойын баласы еді. Таңертеңнен түннің бір уағына дейін теледидардан көз алмайды. Мұның спорт құмарлығы өзге балалардан бөлек. Көрші балалар бір мезгіл ойынның соңына түссе, Берікқазы Олимпиаданың қас-қағым сәтін қалт

жібергісі келмейді. Үйдегілер кино-концерт көруден қалды. Әкесі Төлеубек: «балам, теледидарға көп қадала берме, көзің талады», – деп талай ескертті. Жайшылықта әке сөзін екі етпейтін Берікқазы үн-түнсіз отыра береді. Көгалдағы хоккей бәсекесі десе, тіпті естен айырылады. Комментатор Диас Омаровтың даусын естисала теледидардың дәл алдына отырып алатынды шығарды. Анасы Бұлбұлназ: «Түу, мына бала көзілдірік киюге құмартқан екен», – деп күйіп-піседі. Оны елең қылатын Берік пе?!

Александр Гончаров қарсы қақпаны нысанаға алған сәтте орнынан атып тұрады. Доп торға түссе, өзі соққандай шаттанып, аспанға қарғиды. Ағалары Төлеуғазы мен Жұмағазы ту сыртынан күліп отырады. Анасы «Берікжан-ау, сонша есің кеткені несі?» деп күліп қояды. Берікқазы мұның бірін де елең қылмайды. КСРО құрамасы шабуылға көшсе, жұдырығын тас қып түйіп, орнынан тұрып кетеді. КСРО хоккейшілері жан-дәрмен күйде қорғанып жатса, арқасын орындыққа тіреген күйі тісін шықырлатып отырғаны. «Әке – балаға сыншы». Көпті көрген Төлеубек осы ұлының бойындағы ерекше қабілет-қарымды қапысыз аңғарды. Бұл бірдеңе білсе, мына баланың арқасы бар. Көп сөзге жоқ, тұйықтау баланың хоккей үшін күйіп-жануы тегін емес. Берігінің бала боп жәнсіз қылық танытқанын, әлі жететін құрдасын жәбірлегенін, жағымсыз мінез-құлқын көрмепті. Көрші балалар ренжітсе, ешкімге ләм-мим демей, оңашада жылап алады да, түк болмағандай ойнап кете береді. Ешкіммен төбелеспейді. Ал... мынадай мінезін көрген емес. Құдды, хоккейдің ішінде жүргендей. Құраманың бар ойыншысын жатқа біледі екен.

Берік әлі елітіп отыр. Басқа дүниені ұмытқан.

«Осы ұлым хоккейді шындап қуып жүрмесін...» Төлеубек санада қылаң берген ойына іштей күлді.

«Несі бар, Олимпиадаға барғандар да бала болмады дейсің бе?...»

Берікқазы қыста шайбалы хоккей ойнап, жазда №6 спорт мектебінде ала доптың соңында жүрді. Төлеубек ұлының бұл талабын балалық әуесқойлыққа балаған. Бүгінгі кеш әке көкейіндегі ойдың өрісін ұзарта түсті. Берігінің талабы құр әуесқойлықтан биік тәрізді. «Осы ұлым нағыз жаттығудың не екенін біле ме екен?» деп ойлайды Төлеубек. Берікқазы қысы-жазы сөмкесін иығына асып, жаттығуға кетеді. Әкесі ұлының алтыншы спорт мектебінде екенін біледі. Бірде ұлынан «Командаларың қалай аталады?» деп сұраған. Берікқазы «Біздің команданың аты жоқ», деп жауап берді. Бірақ іштей ыңғайсыз күй кешкені өңінен білініп қалды. «Орталық стадионның жанында жаттығамыз», деді ұлы іштегі буырқанысын сездіргісі келмей. Төлеубек үндеген жоқ. «Мықты бір команданың ізбасарлар тобына кірмейсің бе?» деген сұрақ тілінің ұшында қалған.

... Төлеубек ұлының ту сыртынан көз тоқтата қарады. Қызмет бабымен үйден ерте кетіп, кеш оралады. Берігінің балғын денесі кәдімгідей шымыр. Аяқ-қолы сіңірлі. Күнқақты жүзі сүйкімді. Қыр мұрынды, қабағы ашық. «Алла жазса, енді төрт-бес жылда зіңгіттей жігіт болады», – деген ой Төлеубектің көкірегін майда желпіп өтті.

Берігі шыр етіп дүние есігін ашқан күні Алматының жартысы «Төлеубектің әйелі алып ұл туды», деп дуылдасып еді. Иә, Берікқазыға босанарда Бұлбұлназдың толғағы ауыр болды. Сол бейнетіне қарай өмірге келген торсық шеке ұлдың салмағы бес килограмм тартты. Сәбиінің шұу дегеннен көптің аузына іліккені Төлеубектің көңіл түкпіріне бір әдемі ойды қондырғанын ешкім білмейді. «Мына жаман түбінде біздің әулеттің атын көкке көтерсе, қандай

ганибет!...» Бұл ойды санасына құдай ұялатты ма, әлде аяқ астынан туған арман ба, ол жағы Төлеубекке беймәлім. Ағайын-туған, дос-жарандар: «Әйелің Қажымұқандай ұл туды. Құтты болсын!» – деп жан-жағынан қаумалап, құттықтай бастағанда жарқ ете қалған сол бір ой әредік жаңғырып, жүрегін аппақ нұрға малғандай болады. Сол ұлы, міне, дәл алдында – теледидардың ішіне еніп кетердей емініп отыр.

... Арада екі жыл өтті. Берікқазылардың тобы шайбалы хоккейдің тай жарысына қосылды. Берікқазы Қазақстанның шайбалы хоккей біріншілігінде бақ сынаған команданың білдей шабуылшысы. Он бестегі жасөспірім айдын төсінде кәдімгідей ойқастады. Шеберлік кем болғанмен, құмарлық, жанкешілік басым. Сексенбаев әр бәсекеге жанын салады. Ақыры, не керек, Орталық стадионның бір қапталында қалыптасқан аты жоқ команда республиканың жасөспірімдер біріншілігінде үшінші орынға табан тіреді. Команда бапкері – Леонид Коган.

Біріншілік біткен бойда Леонид Захарович бірнеше ойыншының атына мақтау айтты. Берікқазыны алдымен атады: мұның табиғи күші өзге балалардан басым екен (алаң үстіндегі қым-қиғаш айқаста қақтығысып қалғандар мұрттай ұшып жатыпты), ертеден кешке дейін жүгіртсең де өкпесі өшпейтін жалғыз ойыншы осы Берікқазы Сексенбаев, тағысын тағылар... Бапкерінің мақтауы жанына жағып барады.

Осы жарыстан кейін Абзал, Ғазиз үшеуі «Еңбек» хоккей командасының қосалқы құрамына алынды. 15-16-дағы үш бозбаланың есі-дерті – негізгі құрамаға қосылу. Ал бұларды елеп-ескеріп жатқан маман жоқ. КСРО чемпионатының екінші тобында бақ сынайтын «Еңбектің» қосалқы құрамындағы 4-5 қазақтың қимылы бөлек. Жүріс-тұрыстары да басқа жігіттерге ұқсамайды.

Бұлардың қолы ашық. Өзгелер ас-суын бөлісуге келгенде тартынып тұрады. Берікқазыларда мұндай әдет жоқ.

Бірде Берікқазы анасына: «Біз барымызды дастарханға саламыз. Өзгелер ондай емес», – деп еді. Анасы: «Дастарханы тарылмаған халықтың ұлысың», – деп мейірлене үн қатты. Берікқазы «Өзгелер тарылса, біз неге тарылмаймыз», – деп қарсы дау айтып еді. Анасы: «Кең болсаң, кем болмайсың», – деп ұлын маңдайынан иіскеді.

Берікқазы анасының иығына басын сүйеген қалты үнсіз жымыды.

«Еңбектің» гұмыры келте болды... Кілең сырттан келген хоккейшілер Қазақстанның намыс туын берік ұстай алған жоқ. Команда тарап тынды. Бұл жағдай жігіттерді сең соққандай етті. Шайбалы хоккейдің қыр-сырына енді-енді қанығып келе жатқан бозбалалар алда тағдырдың қандай сыйы күтіп тұрғанын білген жоқ.

Бес-алты қазақ баласы Орталық стадион жанындағы шағын алаңда өздерінше жаттыға берді. Ақылшы аға, жән сілтейтін жетекші жоқ. Болашақ бұлдыр. «Еңбектегі» күндері еске түссе, иіндері түсіп, қабақтары ашылмайды. Бұлар енді кімге керек? Спорттың қиясында қанат қағу пешенелеріне жазылмағаны ма? «Қайраттағы», «Динамодағы» жігіттер де бала боп, ең әуелі арман қуғаны рас болса, бұлардың олардан несі кем? Әлде олардың тумысы бөлек пе? Бәлкім, олар футболшы, хоккейші болып туған шығар? Кішкентай кездерінде-ақ ала доп пен жұдырықтай шайбаны ұршықтай үйірген шығар. Мүмкін, бұларда ұмтылыс, талап кем болар. «Еңбек» тарап кетпегенде қай деңгейге жетер еді? Берікқазыларға салса, «Еңбекті» КСРО-ның жоғарғы тобынан бірақ шығарар еді. Бозбала қиял, бозбала

арман КСРО-ның марқасқа командасы ЦСКА-мен иық тірестірсек дейді. Азуын айға білеген КСРО шайбалы хоккей құрамасы сапында Канадаға қарсы атой салсақ дейді.

Берікқазы түсінде даңқы жер жарған Канада хоккейшілерін сең соққандай қағыстырып жүреді. Ұрған шайбасы Канада қақпасының торында жатады. Зәулім спорт сарайы «Сексенбаев, Сексенбаев!.. деп дүркіреп, дуылдап тұрады. «Қазақтың хоккейдегі күні туды!» деген асқақ ой көкірегін күмбірлетіп, көз жасасы ағыл-тегіл боп ағады. Оянған бойда көңіл шіркін құлазып сала береді. Көрпесін тас қып бүркеніп алып, қыстығып жылағанын ешкім білген емес.

Екі ағасы – Төлеуғазы мен Жұмағазыға рахат. Екеуі де сегізінші спорт интернатындағы футбол тобында. Төлеуғазы «Қайраттың» қосалқы тобына ілікті. Екеуінің қабағы ашық, жүзі жайдары, әңгімелері тек алабауыр доп төңірегінде. Футбол патшасы Пеле туған нағашылары тәрізді. Екеуінің төсегінің тұсында Пеленің екі суреті ілулі тұр.

Берікқазының іші қазандай қайнады. Не істеу керек?

Әдеттегіше он шақты бала доп қуып жүрген. Орталық стадионның кунбатыс жағындағы шағын алаңға кілең өндірдей жастардан тұратын көгалдағы хоккейшілер келе қалды. Берікқазы бапкер Саян Шаймерденовті бірден таныды. КСРО құрамасының бір кездегі атақты шабуылшысы. Сұрмерген. Кеңес одағының көгалдағы хоккей құрамасына енген тұңғыш қазақ. КСРО-ның бірнеше дүркін чемпионы!

КСРО чемпионатының бірінші тобындағы РШВСМ-1 (республиканская школа высшего спортивного мастерства) командасы бас бапкер Иван Рогачевтің жетекшілігімен жаттығуға кірісті.

Берікқазылар алаң шетіндегі орындыққа жайғасып, хоккейшілердің қимылын бағып отыр. Бір кезде екінші

банкер Саян Шаймерденов Берікқазының дәл қасына тізе бүкті. Мұрты енді-енді тебіндеген інілеріне жағалай көз тастаған Саян:

– Біздің хоккей сендерге ұнай ма? – деп еш жатырқаусыз үн қатты. Берікқазы үнсіз ғана басын изеді.

– Қызық ойын, – деді Абзал досы.

– Сіздермен бірге жаттықсақ бола ма?

Берікқазы ешкім күтпеген сауалды ортаға тастаған-да достары аңтарылып, бір сәт Саян ағаларынан көз алмай отырып қалды.

– Болғанда қандай! Ертең осы уақытта келіңдер.

– Шәймерденовтің аузыннан мұндай сөз естимін деп ойламаған Берікқазының екі беті ду ете қалды. Жанары ұшқын атып, орнынан атып тұрды.

– Рахмет аға! Ертең келеміз!

– Келеміз! – Абзал Берікқазы досын қостап, алақанын ысқылады. Ғазиз екі иығын қомдап қойды.

Қуанышы қойнына сыймаған Берікқазы түннің бір уағына дейін көз ілген жоқ.

Бозбала қиялы қия-қияға шарқ ұрды. Қазақтан шыққан тұңғыш Олимпиада жүлдегері Ғұсман Қосанов ағасы алғаш әскерде жүргенде танылыпты.

КСРО-ның бірнеше дүркін чемпионы әрі рекордшысы Әмин Тұяқов та нағыз спорттың дәмін студент кезінде татқан екен.

Олимпиада «алтынын» қазақ жастарынан бірінші боп қанжығаға байлаған Әлжан Жармұхамедов баскетбол добын ең алғаш он сегіз жасында ұстапты.

Олимпиада чемпионы Жақсылық Үшкемпіров боз кілемге он сегіз жасында шықты.

Бұл болса, әлі он алтыда. Кеш емес. Нағыз қамшы басатын сәт туған тәрізді. Анау-мынау емес, атақты Саян Шәймерденовтің өзі шақырып отыр.

Көгалдағы хоккейдің доптаяғын өмірі ұстап көрмесе де, жүрек түкпірінде өзіне беймәлім бір сенім бар. Жүгіру, секіруден РШВСМ-нің мықты жігіттерінен кем соқпайтынын біледі. Тек доптаяқтың құпиясына терең бойлауы керек. Көгалдағы хоккей әзірге жұмбақ дүние. Бірақ шешуі жоқ жұмбақ болмайды. Даңқты Марат Жексенбеков пен Саян ағалары да алғашында бұл секілді қобалжып, іштей қиналған шығар.

Ертеңіне уәделескен уақытта Берікқазы достарын ертіп, алаңға келді. Көгалдағы хоккей шайбалы хоккейге біршама төселген Берікқазыны бірден баурап әкетті. Ғазиз досы қақпашы болсам деуші еді. Екі-үш күннен кейін көңілі соқпады ма, кім білсін, өмірдің басқа соқпағына түсті.

Басы дөңгелене иілген доптаяқ пен жұдырықтай доп Берікқазыны біржола арбады. Жатса да, тұрса да ойлайтыны – доптаяқ, доп... жаттығу... Алматының «Динамоһы», Саян, Марат ағалары...

Саян ағасы мұны бірден бауырына тартты. Кемшілігін қалт жібермейді. Көзден таса қылмайды. «Еңбектегі» жаттығу баланың ермегі тәрізді екен. Мұнда тәртіп темірдей. Жаттығу белгілі жүйе бойынша күн санап күрделеніп барады. «Еңбектегідей» шашыраңқы, берекесіз емес. Жас ойыншының өсіп-толысуын көздеген бапкерлік білік, сан мәрте кесіп-пішілген, сан рет талқыға түскен сорап бар екен. Әркім өз орнын, өз міндетін біледі.

«Еңбектің» қосалқы тобында мергендігімен танылған Берікқазы шідерлі шолақ құнандай кібіртіктей берді. Ұрған добы қақпаға даритын емес. Оның үстіне техникалық шеберлігі кем. Жанкешті еңбекпен қалыптасатын шеберлік шіркін бозбала Берікқазыға жеткізбейтін сағым тәрізді. Шүү дегенде алып-ұшқан көңілі бұрынғыдай емес. Күпті. Көгалдағы хоккейдің жалына қол артатын күнге қашан жетеді?

Саян ағасының үмітін, маңдай терін ақтай ала ма? Иште намыстың ақ найзасы бой көтерді. КСРО-ның тоғыз дүркін чемпионы атанып үлгерген «Динамодағы» ағаларынан қай жері кем?! Еуропа чемпиондарының кубогін Алматыға алып келген «Динамо» – бұл дайындық тобында жүрген РШВСМ командасының туған ағасы. Ендеше, інісі ағасынан кем соқпауға тиіс. Ағаның жолын іні басады. Бұл – өмірдің заңы.

Інісінің жан дүниесін қапысыз ұққан сұңғыла Саян жаттығу соңында әдейі қалып, бар білгенін үйретуден жалықпайды. Атақыранның қарақанаттана бастаған балапанын қия құздан итеріп жіберіп баулығаны тәрізді, Саян Берікқазы інісін жаттығуға аямай әсекті. Команда жуынып-шайынып үйге қайтып бара жатқанда қос қазақ ақ тер, көк тер боп алаңда жүреді.

Бір айдан кейін команда басшылары Берікқазыға жиырма бес сом жалақы береді. Ол маңдай термен тапқан алғашқы табысын анасына ұсынған еді. Бұлбұлназ ұлының маңдайынан сүйіп: «Құлыным, өз керегіңе жарат», деп өзіне қайтып берді. Сол кеште Берікқазы төсегінің тұсына Саян мен Марат ағаларының сурет жапсырды.

* * *

... Берікқазылар автобустан түскен бойда Олимпиада қалашығына бет алды. Біз болсақ, баспасөз орталығына асықтық. Отыз жылдан бері қазақ спортының ыстығына күйіп, суығына тоңып жүрген Деңдербай Егізов бейнетқор қалпынан өзгертін емес. «Ауру қалса да, әдет қалмайды...» «Кодак» фирмасы берген фотоаппараты мен өңеші сорайған объективінің өзі бір адамға жүк. Ағамыз қиналмасын деп, Ермұрат екеуміз кезек көтерісеміз.

Аңқамыз кеуіп, баспасөз орталығына да жеттік-ау. Жұмыр жердің әр түкпірінен жиналған журналистер ордасы құмырсқаның илеуіндей қайнап жатыр. Әркім өз ісімен әлек. Дәл осы жерден бес құрылықтағы миллиондаған жанкүйерлерге толассыз ағылған ақпарды есептеуге ақылды машинаның миы жетер ме екен? Дәл осы сәтте жүзден аса мемлекетке сүйініші мен өкініші қат-қабат мыңдаған хабар жөнелтіліп жатқаны анық. Дәл қазір Барселона аспанындағы әуе толқынын тындауға құдіретіміз жетсе, жүздеген тілде саңқ-саңқ еткен дауыстан құлағымыз тұнар еді. Өне, қазақ спортының қаламы жүйрік журналисі, «Спорт» газетінің бас редакторы Несіп Жүнісбайұлы самайынан сорғалаған терді сүртуге мұршасы болмай, Алматыға хабар беріп тұр. Ол кісінің ар жағында түрік журналисі Ұлығ Ыншал, одан әрі швед Сеге Берглунд осы бесінге дейінгі жаналықтарды елдеріне телефонмен хабарлап жатыр.

Бір кезде Несіп Жүнісбайұлының жанары жарқ ете қалды. Ол кісінің назары ауған жаққа жарыса көз тіктік.

Телеэкранда – біздің Берікқазы! ТМД – Голландия бәсекесінің ең бір қанқызу сәттері қайталанып жатыр екен. Спорт шолушысы «Сексенбаев» дегенді ерекше сүйсініп айтады. Берікқазы атойлап жүр. Оның голландықтардың қос бірдей қорғаушысын сан соқтырып, қақпаға жолбарыстай атылған сәтін тілеуің бергір теледидар қатарынан үш рет көрсетті.

Төрт қазақ кәдімгідей қоқиланып, мәре-сәре бол қалдық. Берікқазының қимылына көңілі толған Ұлығ Ыншал анадайдан бас бармағын шошайтып, риясыз көңілмен жымыып қойды.

– Жаман команда жақсы ойыншының бағын байлайды, – деді Несіп Жүнісбайұлы ыстық кофеден бір ұрттап қойып. – Шіркін, Берікқазы осы

Олимпиаданың чемпион құрамасына ғана лайық саңлақ қой. Өттең!..

– Егер осы шабысынан танбаса, келесі ойында Малайзия қақпасының алдын майдан қылады, – деп Ермұрат Несіп ағасының сөзін іліп ала жөнелді.

– 1972 жылғы Олимпиадада баскетболшы Әлжан Жармұхамедов әр бәсекеде қарсы шығыршыққа доп тастап отырды. Берікқазы малай қақпасының кілтін бір тауып алса, әрі қарай қамшы салдырмайды, – деп ағалардың сөзін сабақтай түстім. – Берік малайлардың ойын тәсіліне қанық. Доп соғатынына күмәнім жоқ.

– Айтқаның келсін!

– Аузыңа май!

... Малайзия-ТМД құрамалары арасындағы ойын шілденің 28-жұлдызында Барселона уақытымен таңертеңгі сағат оннан он бес минут өткенде басталды. Көгалдағы хоккей Малайзияның ұлттық спорты іспетті. Ағылшындар отарлаған жылдарда малай жастары жабыла ден қойған спорттың бірі – осы көгалдағы хоккей болатын. Малай құрамасы Үндістан, Германия, Голландия хоккейшілерімен иық теңестіре алмайды. Дегенмен, әлсіз құрама емес. Азияның мандай алдында, кейде кеуде тұсында жүреді. 1975 жылғы әлем чемпионатында хоккейшілерінің төртінші орынға табан тірегені – Малайзия мемлекеті үшін ұлттық мерекеден кем болған жоқ.

Ал, малай малай болғалы ағайынды Радзив, Жаланиз Сидактар кеше ғана тұңғыш рет Олимпиада медаліне қол жеткізді. Радзив пен Жаланиздің Барселона олимпиадасындағы қола жүлдесі хоккейші бауырларын арқаландырып, шабыттандырғаны анық. Ендеше, бүгін жан алып, жан беріскен айкасқа куә болатын шығармыз.

Қателеспеппіз. Екі құрама ә дегеннен үрдіс кимылға көшті. Малай жігіттері жұтынып-ақ тұр